

Patriotyzm wobec zagrożenia ojczyzny

Kazania sejmowe Piotra Skargi

Piotr Skarga urodził się w 1536 roku w mieszczańskej rodzinie noszącej nazwisko Powęski (Skarga dopiero w 1593 roku zdobył potwierdzenie szlachectwa). Osierocony w dzieciństwie, swoje życie związał z Kościołem katolickim. Po ukończeniu szkoły w Grójcu studiował w Akademii Krakowskiej, gdzie po trzech latach zdobył tytuł bakałarza. Prawdopodobnie w 1564 roku otrzymał święcenia kapłańskie. W 1569 roku wstąpił do zakonu jezuitów, przebywał m.in. w klasztorach w Rzymie, Pułtusku i Wilnie. Od 1579 roku przez cztery lata pełnił funkcję pierwszego rektora Akademii Wileńskiej. Stamtąd przeniesiono go do Krakowa, tu kierował domem zakonnym i prowadził działalność charytatywną. Do Warszawy wezwał go król Zygmunt III Waza, który cenionemu już głosicielowi kazań chciał się odwdziżyć za poparcie go w czasie elekcji. Skarga dostał prestiżowe stanowisko kaznodziei królewskiego. Zrezygnował z tej funkcji pod koniec życia i zmarł w Krakowie w 1612 roku. Według podań jego śmierci towarzyszyły cuda, później przypominane w trakcie (nieskutecznych) starań o jego beatyfikację.

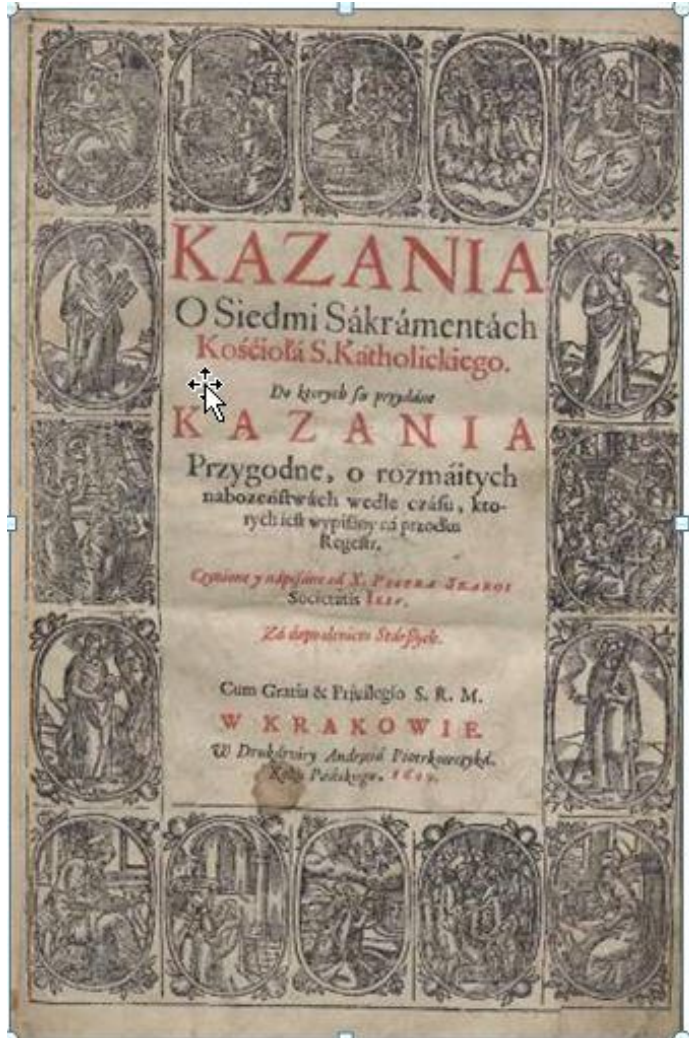
W XVI wieku panowała w Polsce kultura słowa. Mimo że zwiększyła się liczba osób, które potrafią czytać, i dzięki drukowi łatwiej było dotrzeć do słowa pisanego, Polacy wciąż żyli w świecie, w którym umiejętność przemawiania była niemal obowiązkowa. Życie społeczne koncentrowało się na sejmikach, sejmach, synodach kościelnych, uroczystościach rodzinnych (wesele, pogrzeb itp.) i oficjalnych. Oratorstwa nadal nauczano w szkołach, a później w praktyce je stosowano.

Wśród zawodowych mówców byli kaznodzieje. Jednym z najważniejszych reprezentantów tej grupy w XVI - wiecznej Polsce był **Piotr Skarga**.

Współcześni Skargi nie dostrzegli znaczenia *Kazań sejmowych*, zaczęto je doceniać dopiero później, zwłaszcza po rozbiorach Polski. Kult jezuity (i jego dzieła) propagował np. Adam Mickiewicz w prelekcjach paryskich, a wzmocnił go Jan Matejko, który stworzył swą wizję wydarzeń w *Kazaniu Skargi*, gdzie namalował Skargę jak natchnionego proroka.

Kazania sejmowe

- Zbiór polityczno - moralizujących wystąpień, które powstały w 1597 roku.
- Tytuł *Kazania sejmowe* **nie oznacza**, że zostały one ogłoszone podczas obrad sejmowych, ale podkreśla ich charakter – dotyczą one kwestii politycznych, ważnych dla całego państwa.
- Składa się na niego osiem kazań, które przedstawiają sześć chorób toczących Rzeczpospolitą.
- Głównym celem kaznodziei było wskazanie na dobrodziejstwa płynące z silnej władzy monarchy, który z kolei ma za zadanie bronić praw Kościoła.
- Skarga dowodził, że tylko jedność religijna zapewni spójność narodu (do którego wliczał też mieszczan i chłopów – właśnie w *Kazaniach* po raz pierwszy pojęcie *ojczyzna* nabrało nowoczesnego znaczenia).

"Kazania sejmowe" zawierają opis 6 chorób, które niszczą organizm państwowy tak jak choroby niszczą ciało człowieka. Ojczyzna jest porównana do chorego organizmu, któremu mogą pomóc jedynie lekarze-rodacy rządzący krajem. Skarga diagnozuje choroby, które nękają Polskę i poświęca im w swoim tekście wiele uwagi. Te choroby obrazują sytuację polityczną w ówczesnej Rzeczypospolitej.

Są to:

- obojętność wobec ojczyzny (pierwsza choroba),
- brak zgody w społeczeństwie (druga),
- herezje (trzecia),
- osłabienie władzy królewskiej (czwarta),
- niesprawiedliwe prawa (piąta)
- grzechy, które jawnie nie przystoją dobrym katolikom (szósta).

Kreacja kaznodziei

W tekście Skargi mamy do czynienia ze stylizacją podmiotu na starotestamentowego proroka. Jak biblijny wieszcz, zapowiadający upadek grzesznego Babilonu, tak osoba mówiąca w *Kazaniach sejmowych*, ostrzega i przepowiada zgubną przyszłość Polski. Podmiot nie tylko kreśli szczegółowy obraz zagrożenia: ale także, znając przyszłość i chcąc ochronić rodaków, apeluje o zmianę nieodpowiedzialnego stylu życia. Taka kreacja podmiotu „podkreśla” doniosłość myśli zawartych w wypowiedzi. Profetyczna wizja zguby ojczyzny przyczyniła się do postrzegania w XIX wieku Skargi jako natchnionego wieszca.

Alegoria Ojczyzny jako matki i tonącego okrętu

- Jeżeli uznamy, że głównym celem Skargi było przekonanie odbiory do swych racji, wówczas zasadne jest przedstawienie ojczyzny jako matki, bowiem figura ta odwołuje się do wartości bliskich ludziom, dzięki czemu kaznodzieja pozyskuje przychylność słuchaczy. Nadanie ojczyźnie cech opiekuńczej matki, podkreśla naturalność i oczywistość miłości, jaką powinniśmy ją obdarzać (tak, jak naturalna jest miłość dziecka do rodzica).
- Innym przejmującym „obrazem” jest przedstawienie ówczesnej sytuacji kraju za pomocą alegorycznej wizji Polski jako tonącego statku, który należy przede wszystkim ratować, a nie martwić się o swoje dobra. Ta działająca na wyobraźnię alegoria wywodzi się od Horacego i cieszyła się dużą popularnością w XVI wieku.
- <https://scholaris.pl/resources/run/id/104687>

Argumenty uzasadniające tezę, że ojczyznę należy kochać

- ojczyzna jak matka daje życie obywatelom
- Bóg nakazał czcić matkę (ojczyznę)
- przeklęty jest ten, kto nie służy ojczyźnie
- zapewnia obywatelom wszelki dostatek i dobrodziejstwa
- uczy wiary katolickiej i chroni przed herezją
- gwarantuje złotą wolność szlachecką, chroni przed tyranią
- zapewnia sprawiedliwość

Program naprawy państwa

- Skarga nie tylko wskazuje błędy, które popełniają rodacy, ale także daje wskazówki, jak należy postępować, by oddalić „widmo” upadku państwa.
- Autor nawołuje do uznania silnej władzy króla, która ma gwarantować jedność społeczną. Ponadto władza królewska, usankcjonowana przez samego Boga, powinna być dziedziczna, a jednym z obowiązków monarchy miałyby być obrona interesów Kościoła.
- Pomocą i radą służyć by miał senat, natomiast rola sejmu i szlachty powinna być znacząco ograniczona.

Poniższe przykłady odzwierciedlają zamiłowanie autora do posługiwania się metodami właściwymi starożytnej retoryce. Dzięki temu tekst pełni funkcję perswazyjną. Na jego „barwność” składają się liczne toposy (wzorcowe przykłady) zaczerpnięte z Pisma Świętego. Ponadto posługiwanie się sentencjami sprawia, że wypowiedź ma uroczysty charakter, a podmiot mówiący staje się autorytetem. *Kazania sejmowe* zostały napisane językiem „żywym” i „obrazowym”. Retoryka jest tu podporządkowana treściom kazań, które miały nie tyle zadziwić „kwiecistością” słowa, ale nade wszystko pobudzić do myślenia

Rodzaje figury retorycznych występujących w *Kazaniu wtórym z Kazań sejmowych* P. Skargi

Figura retoryczna	Przykład z tekstu (cytat)
Pytanie retoryczne	<i>Jako <u>namilejszej</u> matki swej miłować i <u>onej</u> czić nie macie, która was urodziła i wychowała, nadała, wyniosła?</i>
Antyteza	<i>Co rozumem i pilnością, i cnotą stanęło, to się <u>nierozumem</u> i <u>niedbałością</u>, i <u>złością</u> ludzką obala.</i>
Inwersja	<i>Obojej <u>niebezpieczności</u> zabiegać mądrzy z pomocą Bożą <u>umieją</u></i>
Powtórzenie	<i>Im szersza miłość, tym lepsza. Im szersza zgoda, tym lepsza</i>
Apostrofa	<i>Przezacni Panowie</i>
Anafora	<i>Ona wam..., Ona jej Ona Husa.....Ona wszczepiła...</i>
Wyliczenie	<i>I star się, abyście nie byli bez kapłana, bez ołtarza, bez nauki...</i>
Metafora	<i>Gniazdo matek - ojczyzna</i>
Alegoria	<i>Matka - ojczyzna</i>